

Anna Lis-Zaldivar

Akademia im. Jakuba z Paradyża
w Gorzowie Wielkopolskim

Przygotowanie dzieci w wieku przedszkolnym do pełnienia ról zawodowych

Preparing pre-school children to perform professional roles

Okres wczesnego dzieciństwa trwa krótko. Pomimo tego w znaczący sposób wpływa na byt i egzystencję człowieka. Jak dowiodło wielu badaczy, między innymi Jean Piaget, Lew S. Wygotski¹

myślenie dziecka nie jest po prostu wersją myślenia dorosłych opartą na mniejszej liczbie informacji, lecz różni się od niego na wiele ważnych sposobów².

W piagetowskiej koncepcji rozwoju poznania podstawowym założeniem jest dążenie organizmu do adaptacji w środowisku a kluczowymi terminami są: schematy, operacje poznawcze, asymilacja i akomodacja. Schemat jest wewnętrzną reprezentacją czynności intelektualnych i fizycznych działań. Już od pierwszych chwil życia, dziecko wyposażone jest w wiele prostych schematów, np. ssania, chwytania, które stopniowo przekształcają się w bardziej złożone struktury.

¹ Zob. J. Piaget, B. Inhelder, *Psychologia dziecka*, Wrocław 1999; L.S. Wygotski, *Narzędzie i znak w rozwoju dziecka*, Warszawa 1978; A. Birch, *Psychologia rozwojowa w zarysie*, Warszawa 2009.

² A. Birch, *Psychologia rozwojowa w zarysie*, Warszawa 2009, s. 74.

W każdym akcie działania, intelektualnym lub fizycznym, zawsze obecny jest jakiś schemat, rodzaj poznawczego planu, którego jednostka używa do rozwiązania danego problemu³.

Operacje poznawcze, których cechą szczególną jest odwracalność umożliwiają dziecku zrozumienie złożonych reguł funkcjonowania otoczenia. Według J. Piageta zgłębienie odwracalności operacji poznawczych determinuje poziom rozwoju intelektualnego. Co jest odzwierciedlone w opracowanych etapach rozwoju myślenia. Dziecko w wieku przedszkolnym znajduje się na poziomie myślenia przedoperacyjnego, którego specyfikę omówię w dalszej części artykułu. Asymilacja jest procesem umysłowym, w którym nowe treści zostają włączone do istniejącego systemu pojęć i schematów. Proces akomodacji umożliwia natomiast tworzenie nowych pojęć, schematów, czyniąc je bardziej precyzyjnymi. W uproszczeniu asymilację można rozpatrywać w strukturach zbliżonych do syntezy, natomiast akomodację do analizy umysłowej. Ten sposób poznania dotyczy wszystkich nowych zagadnień, również wówczas, kiedy wchodzi się w świat pracy. Należy zaznaczyć, że pojęcie *operacja* w ujęciu J. Piageta ma wąskie znaczenie. Natomiast w psychologii poznania funkcjonuje w szerszym ujęciu, jako różne sposoby myślenia, np. analiza, synteza, porównanie, abstrahowanie, wyodrębnianie, uogólnianie, wyłanianie, klasyfikowanie, kategoryzowanie. Jest, obok pamięci, uwagi, wyobraźni, wyznacznikiem inteligencji. Podstawowymi operacjami umysłowymi są analiza i synteza oraz porównywanie i uogólnienie⁴.

Początkowo dziecko poznaje świat całościowo, globalnie, czyli synkretycznie. Z czasem rozwija się proces myślenia analitycznego, następnie analityczno-syntetycznego.

³ Ibidem, s. 75.

⁴ M. Przetacznikowa, *Rozwój psychiczny dzieci w wieku przedszkolnym* [w:] *Psychologia rozwojowa, wychowawcza i społeczna*, T.3, red. L. Wołoszynowa, Warszawa 1969, s. 96, 99.

Wyodrębniając i poznając części i własności elementów, składających się na całość przedmiotu, czynimy poważny krok naprzód w jego poznawaniu⁵.

Przedmiot rozłożony i ponownie złożony stanowi nową kategorię w rozumowaniu. W umyśle obiekt ten znajduje się na wyższym poziomie obeznania niż przed procesem analizy. Stanowi nową jakość.

Umiejętność wykrywania cech wspólnych w wyniku analizy porównawczej przedmiotów jest jednak jeszcze w wieku przedszkolnym niewielka, o czym świadczą m.in. dane z tych właśnie badań. Tylko 14,3% dzieci 6-letnich uważało, iż między przedmiotami w takich parach jak: komar-osa, jabłko-gruszka, okręt- samochód, laska- parasol, samolot- jaskółka itp. Zachodzi pewne podobieństwo. Liczba odpowiedzi stwierdzających podobieństwo wzrosła u dzieci 7-letnich (klasa I) do 20%⁶.

Myślenie na poziomie przedoperacyjnym charakteryzuje się egocentryzmem (dziecko nie może zrozumieć punktu widzenia innej osoby), centracją, czyli koncentrowaniem się na jednej własności przedmiotu, niekoniecznie najbardziej istotnej. Dziecko nie rozumie pojęć stałości wybranych niezmienników, np. masy, objętości, liczby, długości, czyli nie jest zdolne do uchwycenia odwracalności operacji.

Te własności dziecięcego rozumowania i poznawania świata oraz jego możliwości językowe, zarówno w sferze rozumienia i wypowiedania się, należy uwzględniać w sposobie kształtowania umiejętności psychospołecznych, ważnych z uwagi na wypełnianie w przyszłości ról zawodowych oraz wiedzy o profesjach.

Kształtowanie podmiotowego Ja, paralelnie - posłuszeństwo i poddanie się autorytetom (w tym przypadku rodzicom, nauczycielom, wychowawcom, osobom starszym) - to ważne elementy w procesie przygotowania dzieci do pełnienia w latach przyszłych powinności zawodowych.

⁵ Ibidem, s. 99.

⁶ Badania przeprowadził S. Szuman w przedszkolach i szkołach podstawowych. M. Przetacznikowa, *Rozwój psychiczny dzieci w wieku przedszkolnym* [w:] *Psychologia rozwojowa, wychowawcza i społeczna*, T.3, red. L. Wołoszynowa, Warszawa 1969, s. 101.

... Ja myślę o sobie, to Ja czuję (że wyglądam świetnie lub fatalnie), to Ja wreszcie podejmuję w związku z tą oceną takie, a nie inne działania. Jestem więc w tym rozumieniu podmiotem: tym, który myśli, który czuje, który działa.⁷

Zwykle przyjmuje się, że superego dziecka jest introjekcją lęku, kary, utraty miłości, opuszczenia itd. Badania nad dziećmi i dorosłymi, którzy czują się bezpieczni, kochani i szanowani, wskazują na możliwość istnienia wewnętrznego sumienia opartego na identyfikacji przez miłość, na pragnieniu zadowolenia i uszczęśliwiania innych, a także na prawdzie, logice, sprawiedliwości, spójności, słuszności i obowiązku⁸.

Osobiste poglądy o sobie determinują podmiotowy charakter Ja, poprzez refleksję nad swoją osobą (myślę nad sobą, wyobrażam sobie siebie, swoją przyszłość,...). Posiadamy taki swój obraz, jakie mamy o sobie przekonanie. Przy czym w wieku przedszkolnym sądy te kreują osoby najbliższe otoczeniu dziecka, oceniając i wypowiadając o nim opinię. Dlatego też w szczególny sposób należy kontrolować, jakie zdania o osobie dominują w przekazie słownym i bezsłownym. Dziecko myśli o sobie to, jaką usłyszy opinię na swój temat.

Tabela 1. Co wiemy, a czego nie wiemy o osobach z wysoką samooceną?
W odniesieniu do pracy ludzkiej.

Twierdzenie	Czy to prawda?	Komentarz
Wysoka samoocena sprzyja większej aktywności, przedsiębiorczości i wytrwałości	Częściowo prawdziwe	Osoby z wysoką samooceną śmieiej planują i są bardziej aktywne i wytrwałe, jednak rezygnują wobec serii porażek.
Sukces zawodowy ma związek z wysoką samooceną	Nie jest to pewne	Sukces sprzyja podniesieniu samooceny; nie ma pewności, że jest odwrotnie

⁷ P. K. Oleś, K. Drat-Ruszczak, *Osobowość* [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki T.1*, red. J. Strelau, D. Doliński, Gdańsk, 2008, s. 732.

⁸ A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2013, s. 270-271.

Twierdzenie	Czy to prawda?	Komentarz
Wysoka samoocena sprzyja funkcjonowaniu w grupie i stanowi podstawę uzdolnień przywódczych	Częściowo prawdziwe	Wysoka samoocena daje łatwość wypowiedzania się w grupie, ale nie jest pewne, czy predysponuje do ról przywódczych.
Wysoka samoocena leży u podstaw motywacji prospołecznej	Nieprawda	Osoby z wysoką samooceną silniej faworyzują przedstawicieli grupy własnej, co może nasilać uprzedzenia i dyskryminację.

Oprac. własne na podstawie P. K. Oleś, K. Drat- Ruszczak, *Osobowość* [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki T.1*, red. J. Strelau, D. Doliński, Gdańsk, 2008, s. 741.

Zgodnie z etapami rozwoju moralnego wyznaczonymi przez Kohlberga⁹ dziecko w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym (4-10 lat) znajduje się na poziomie przedkonwencjonalnym, zorientowanym na zewnętrznej kontroli. Bliskie otoczenie, wyznacza standardy postępowania oraz określa co jest moralnie dobre, a co złe. Szacunek jaki mają dzieci do określonych osób jest źródłem rozwoju moralnego¹⁰.

Wystarczy, że szanowana osoba wyda dziecku polecenie, a zostaje ono odczytane jako przymusowe i odebrane jako obowiązek (Piaget, 1966, s. 41-42). Rodząca się moralność ma więc charakter moralności posłuszeństwa¹¹.

Przestrzeganie owych normatyw wprowadza dziecko w satysfakcję, zadowolenie, dostarcza pozytywnych, budujących doznań,

⁹ B. Smykowski, *Wiek przedszkolny. Jak rozpoznać potencjał dziecka?* [w:] red. A. I. Brzezińska, *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, Gdańsk 2005, s. 195.

¹⁰ Ibidem, s. 195.

¹¹ Ibidem, s. 195. Autor w tym fragmencie powołuje się na J. Piaget, *Studia z psychologii dziecka*, Warszawa 1966. Zagadnienie jest również omawiane w J. Piaget, B. Inhelder, *Psychologia dziecka*, Wrocław 1999.

nieprzestrzeżenie zaś czasami wiąże się z karą i chęcią jej unikania. Co może implikować u małego człowieka społecznie negatywne zachowania takie jak, zacieranie śladów występku, oszustwo, kłamstwo, przekalkulowana zmiana zachowania- dziecko niesforne na krótki czas staje się bez zewnątrznie ujawnionych przyczyn łagodne, wyjątkowo miłe i uczynne. Negatywne, z punktu widzenia moralnego, postępowanie nie może być usprawiedliwane przez dorosłych w jakikolwiek sposób: wiekiem, *rozkosznością* małego człowieka, własnymi postawami, czy zbieżnością sposobu bycia dziecka z osobą, osobami z najbliższego otoczenia. Kiedy dziecko przejdzie ku dorosłości, maniery sprzeczne z ogólnie przyjętym interesem społecznym będą piętnowane, co może nieść mniej lub bardziej formalne wykluczenie. Taka sytuacja dotyczy również miejsca i środowiska pracy. Nie sposób nie wspomnieć, że niektóre zawody wręcz wymagają szczególnie wysokich postaw moralnych, np. prawnicy, lekarze, pielęgniarki, nauczyciele, wychowawcy, policjanci, ekonomiści. Dlatego też w wieku przedszkolnym, jak również wczesnoszkolnym, kiedy dziecko nie posiada w pełni oglądu, na to, co jest dobre a co złe, rodzice, nauczyciele i ogólnie ujmując najbliższe otoczenie dziecka powinny te wartości w szczególny sposób formułować i kontrolować ich przestrzeżenie. Nawet nie bacząc na osobiste zaniedbania w tym zakresie¹².

Osobnym problemem są zmieniające się koncepcje pożądanych wartości społeczno-moralnych. Nie jest to w obecnej chwili tematem moich rozważań, ale analizując zachodzące zmiany w Polsce w sferze polityczno-gospodarczej i dążenie wykreowania w szeroko

¹² Uważam, że jeśli ktoś w praktyce nie przestrzega określonych zasad, to nie znaczy, że nie może ich promować (np. osoba objadająca się wskazywać na walory zdrowego odżywiania). W tym przypadku przykaz w prawdzie będzie mniej wiarygodny, ale zachowana zostanie spójność przekazu społecznego, co ma szczególnie doniosłe znaczenie w rozwoju moralnym małego dziecka. Owa łączność według mnie jest bardziej ważna niż wiarygodność poszczególnych osób biorących udział w transferze informacji.

pojętym zakresie tzw. nowego obywatela polskiego, w kontraście z dotychczas obowiązującym nie godzi się o tym nie wspomnieć. Planowane zmiany będą miały wpływ na model funkcjonowania i zarządzania przedsiębiorstwami, miejscami pracy i pożądanymi cechami pracowniczymi i kadry zarządzającej. Obawiam się, że kończy się okres kreowania otwartego na zmiany, samodzielnie myślącego środowiska pracowniczego na rzecz wykonawców poleceń, zaleceń, wskazań, sugestii płynących z wyższych hierarchią stanowisk. W związku z tym może zmienić się wzorzec oczekiwanych cech osobowo-moralnych młodego pokolenia, co w konsekwencji będzie prowadziło do reorientacji celów wychowania i nauczania począwszy od okresu przedszkolnego.

Przygotowanie dziecka w wieku przedszkolnym do pracy i pełnienia ról zawodowych odbywa się również poprzez zdobywanie doświadczeń w zmiennej rzeczywistości. Z bezpiecznego zaciska domowego przenosi się ono do nieznanego mu bliżej przedszkola i grupy rówieśniczej. Bazując na dotychczasowej praktyce musi nauczyć się dostosowywać swoje potrzeby i oczekiwania do nowych okoliczności. Stopniowo, korzystając z empirii uczy się modyfikować postępowanie zgodnie z nowymi społecznymi oczekiwaniami. Te nabyte w przedszkolu umiejętności w przyszłości będą sprzyjać adaptacji w niestatecznym środowisku pracy.

W okresie przedszkolnym sukcesywnie zwiększa się zakres kontroli własnych procesów psychicznych i aktywność zostaje coraz lepiej poddawana rewizji wewnętrznej. Dzięki temu, dziecko w bardziej świadomy i racjonalny sposób włącza się w życie społeczne grupy i działalność praktyczną. W tym czasie dobitniej kreują się cechy przywódcze osobowości, które mogą stać się przyczynkiem postawy liderów, przywódców, przedsiębiorców w miejscu pracy. Mając tego świadomość, nauczyciele przedszkola powinni wspierać, a przy najmniej nie hamować inicjatyw podopiecznych w planowaniu i kreowaniu aktywności ukierunkowanej na osiągnięcie celu. Stabilność celów należy do jednego

z ważniejszych czynników szeroko pojętego sukcesu kariery szkolnej i życiowej, w tym pracy¹³.

Równie ważnym czynnikiem w realizacji kariery zawodowej jest umiejętność planowania. Działalność praktyczna, której efektem końcowym jest wytwór materialny sprzyja rozwijaniu sprawności projektowania. Wszystkie działania praktyczne, np. przygotowanie stołu do posiłku, rysowanie, sprzątanie mogą być polem treningowym i kuźnią profesjonalizmu. Mając tego świadomość w sposób szczególny rodzice i nauczyciele powinni dążyć do kreowania aktywności ukierunkowanej na planowanie i realizację celów. Tak, aby każdemu dziecku dane było odnieść sukces i osobistą satysfakcję. Aby trud włożony w wykonanie wytworu rekompensowała radość i zadowolenie z tworzenia. Może stać się to fundamentem aktywnej i twórczej pracy zawodowej.

W jaki sposób należy rozwijać stosowne kompetencje, które za kilkanaście lat będą niezbędne w pracy zawodowej? Odpowiedź wydaje się prosta. Poprzez zabawę, gdyż w tym wieku rozwojowym stanowi ona podstawową działalność, aktywność dziecka. Pomijając czas na sen i posiłki, można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że dziecko przez cały dzień bawi się poprzez eksplorację, działanie, doświadczenia.

Według Wincentego Okonia zabawa jest:

...działaniem wykonywanym dla własnej przyjemności, opartej na udziale wyobraźni tworzącej nową rzeczywistość. Choć działaniem tym rządzą reguły, których treść pochodzi głównie z życia społecznego, ma ono charakter twórczy i prowadzi do samodzielnego poznawania i przekształcania rzeczywistości¹⁴.

Aspektami zabawy są: spontaniczność, ponadprzestrzenność, ponadczasowość, niepowtarzalność i oryginalność. W literaturze

¹³ Na podstawie publikacji *O dzieciach matematycznie uzdolnionych. Poradnik dla rodziców i nauczycieli* red. E. Gruszczyk- Kolczyńska, Warszawa 2012, w której powołano się na wyniki badań rosyjskiego badacza Kruteckiego.

¹⁴ W. Okoń, *Zabawa a rzeczywistość*, Warszawa 1987, s. 44.

przedmiotu można spotkać różne opracowania rodzajów zabaw. W publikacji posłużę się omówieniem Aleksandra Landy, Marii Kwiatkowskiej i Zofii Topińskiej¹⁵. Autorzy wyróżniają zabawy samorzutne, takie jak: ruchowe, badawcze, tematyczne, konstrukcyjne. W sytuacjach, gdy zabawy są kierowane przez osoby dorosłe wówczas pojawiają się zabawy ruchowe z prawidłami (regułami) lub zabawy rytmiczne. Zabawom badawczym odpowiadają gry umysłowe, zabawy dydaktyczne, zabawom tematycznym inscenizacje i zabawy udratyzowane, zabawom konstrukcyjnym wykonywanie różnych przedmiotów użytecznych. Każda zabawa odpowiednio przeprowadzona wpływa na rozwijanie kompetencji niezbędnych w pełnieniu ról zawodowych.

Zabawy manipulacyjno-ruchowe, w których dziecko przy pomocy rąk operuje różnymi przedmiotami i materiałami pomagają rozwijać sprawność motoryczną i poznać własności przedmiotu. W ten sposób przekształcają się w zabawy manipulacyjno-badawcze. Tak zdobyta wiedza i umiejętności praktyczne wpływają na precyzję ruchów. Niosą informację o specyficznych cechach przedmiotów, tworzyw, materiałów, związków i zależności między obiektami. Wpływają na sprawności konstrukcyjne. Nabyte kompetencje przydatne będą między innymi z zawodach związanych z konstruowaniem, np. inżynier, mechanik, w zawodach artystycznych np. rzeźbiarz, dekorator wnętrz, scenograf, w szeroko pojętych zawodach robotniczych, np. ślusarz, tokarz, spawacz.

Zabawy tematyczne bywają również nazywane zabawami w role, zabawami naśladowczymi, fikcyjnymi czy twórczymi¹⁶.

Z początku mają tylko charakter naśladowczy. Dziecko, kopiując obserwowaną rzeczywistość, przywdziewa różne role. Jeżeli zapragnie być lekarzem, w zabawie jest to możliwe, może zostać lekarzem, jeśli zechce być motorniczym tramwaju również

¹⁵ A. Landy, M. Kwiatkowska, Z. Topińska, *Rozwój i wychowanie dziecka w wieku przedszkolnym*, Warszawa 1970, s. 280-283.

¹⁶ *Ibidem*, s. 282.

w zabawie może nim zostać. W ten sposób ćwiczy warsztat i znajomość fachu. Z czasem zabawy te przenoszą dziecko w świat wyobraźni dając szerokie możliwości do rozbudowy umiejętności aktorskich i reżyserskich. Opracowując tok wydarzeń i współpracując z innymi uczestnikami, dzieci uczą się planowania, przestrzegania ustaleń, współdziałania i kierowania własnym zachowaniem. Nabyte w ten sposób umiejętności mają nieocenioną wartość w kształtowaniu kompetencji niezbędnych w przyszłości w pełnieniu ról zawodowych.

Wygotski traktował zabawę jako główny czynnik w ogólnym rozwoju dziecka. Kładł szczególny nacisk na znaczenie reguł zabawy. Napotkawszy problem, dziecko nieświadomie wymyśla zabawę w udawanie, z którą łatwiej może sobie poradzić.... zabawa - przyp. autora umożliwi dziecku działanie na poziomie wyższym niż właściwy dla jego wieku...¹⁷

Tabela 2. Znaczenie zabaw w kształtowaniu walorów ważnych w pracy zawodowej.

l.p.	Czego uczą zabawy	Znaczenie w pełnieniu ról zawodowych i profesji
1.	Identyfikacji i poznania własnych stanów emocjonalnych oraz umiejętności nimi regulowania.	Rozpoznawanie własnych i cudzych stanów emocjonalnych. Opanowanie emocji. Podejmowanie racjonalnych działań. Poprawa kontaktów społecznych.
2.	Stymulują komunikowanie się zarówno w zakresie formułowania wypowiedzi, jak również zrozumienia komunikatów i poleceń.	Zrozumienie poleceń i dłuższych wypowiedzi. Prowadzenie dialogu i negocjacji. Motywowanie i nagradzanie słowne.
3.	Pozwalają odzwierciedlić obserwowaną rzeczywistość i nauczyć się w niej działać.	Kształtowanie refleksyjnej i bardziej racjonalnej postawy.
4.	Rozwijają sprawności motoryczno-konstrukcyjnych	Nabywanie konkretnych umiejętności działaniowo-praktycznych, jak również rozwój myślenia konstrukcyjno-przestrzennego.

¹⁷ A. Birch, *Psychologia...*, op.cit., s. 65.

l.p.	Czego uczą zabawy	Znaczenie w pełnieniu ról zawodowych i profesji
5.	Stymulują twórczość, wyobraźnię, fantazję.	Rozwijanie kreatywności i przedsiębiorczości.
6.	Modyfikowania zabaw ze względu na zmieniające się warunki.	Pozwalają nauczyć się realistycznie radzić sobie z nieprzewidywalnymi sytuacjami.

Rosyjski psycholog Paweł P. Błoński¹⁸, określił, że wieku przedszkolnym i młodszym wieku nie ma wyraźnej granicy między zabawą a trudem i pracą. Wyższa forma pracy- twórczość jest podobna do zabawy, gdyż posiada pewien stopień przyjemności w procesie tworzenia. Dlatego też zabawa w dużej mierze przygotowuje dzieci do działań twórczych. Dzięki zabawom, szczególnie tematycznym można z jednej strony poznać, co dzieci sądzą o pracy, jakie mają o niej wyobrażenia, ale również ukształtować pozytywne do niej nastawienie. Dzieje się to wówczas kiedy będą aktywnymi uczestnikami, a nie jej obserwatorami.

Również w przedszkolu w toku działań dydaktycznych nauczyciele promują znajomość zawodów i miejsc pracy. Organizowane są spotkania w wybranymi rodzicami mające na celu zapoznanie przedszkolaków z konkretnymi zawodami i ich specyfiką. Posłannictwem wspomnianych działań jest kształtowanie etosu pracy.

Również poprzez codzienną obserwację pracy rodziców, osób z najbliższego otoczenia oraz przekaz medialny dzieci czerpią mądrość o zawodach i zatrudnieniu. Uświadamiają sobie funkcję i znaczenie pracy oraz kształtują przekonanie o jej wartości.

Praca ludzka jest wartością. Dlatego też w procesie edukacji i wychowania nie tylko należy kształtować wymierne kompetencje i umiejętności, ale również formułować jej doniosłość i rangę. Tak, aby w przyszłości stanowiła radość i element samorealizacji a nie smutny obowiązek i zmartwienie.

¹⁸ J.L. Kołominskij, E.A. Pańko, S.A. Igumnob, *Psychologicieskoje razwitiye dzieziej w normie i patologii*, Moskwa, St. Petersburg, Nowogród Dolny, Woroneż, Rostow nad Donem, Jekatetinburg, Samara, Nowosybirsk, Kijów, Charków, Mińsk, 2004, s. 135 (tłum. własne).

Bibliografia

- Birch A., *Psychologia rozwojowa w zarysie*, Warszawa 2009.
- Kołodzimskij J.L, Pańko E.A., Igumnob S.A., *Psychologiczskie rozwitje dzieciej w normie i patologii*, Moskwa, St. Petersburg, Nowogród Dolny, Woroneż, Rostow nad Donem, Jekatetinburg, Samara, Nowosybirsk, Kijów, Charków, Mińsk, 2004.
- Landy A., Kwiatkowska M., Topińska Z., *Rozwój i wychowanie dziecka w wieku przedszkolnym*, Warszawa 1970.
- Maslow A., *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2013.
- O dzieciach matematycznie uzdolnionych. Poradnik dla rodziców i nauczycieli* red. Gruszczyk- Kolczyńska E., Warszawa 2012.
- Okoń W. , *Zabawa a rzeczywistość*, Warszawa 1987.
- Oleś P. K. , Drat- Ruszczak K., *Osobowość*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki T.1*, red. Strelau J., Doliński D., Gdańsk, 2008.
- Piaget J. , Inhelder B., *Psychologia dziecka*, Wrocław 1999.
- Przetacznikowa M. , *Rozwój psychiczny dzieci w wieku przedszkolnym*, [w:] *Psychologia rozwojowa, wychowawcza i społeczna, T.3*, red. L Wołoszynowa. , Warszawa 1969.
- Smykowski B. , *Wiek przedszkolny. Jak rozpoznać potencjał dziecka?*, [w:] red. Brzezińska A. I. , *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, Gdańsk 2005.
- Wygotski L.S. , *Narzędzie i znak w rozwoju dziecka*, Warszawa 1978.

Streszczenie

Człowiek jest aktywny zawodowo przez całe dorosłe życie. Przygotowuje się do tej roli przez kilkanaście lat, a już w procesie pracy na zdobytym fundamencie dopracowuje swoje umiejętności i kompetencje oraz zdobywa nowe. W koncepcji „uczenie się przez całe życie” wpisany jest permanentny rozwój. Tudzież w wieku przedszkolnym przysposabia się do pełnienia ról zawodowych. Proces ten przebiega wieloaspektowo. W artykule wymieniono niektóre z nich. Uznanie autorytetów i związane z tym posłuszeństwo, samoocena i przekonanie o swojej wartości, stałość celów i konsekwentna ich realizacja, umiejętność planowania, trwałość norm moralnych- tego co jest dobre a co złe. Dzieci nabywają umiejętności w toku różnych zabaw, a wiedzę na temat pracy zawodowej zdobywają poprzez obserwację, pogadanki, media, wycieczki.

Słowa kluczowe: zawód, praca, przedszkole, dziecko

Abstract

Man is active throughout his adult life. He is preparing for this role for several years, and already in the process of working on the acquired foundation he refines his skills and competences and gaining new ones. In the concept of „lifelong learning”, permanent development is included. At the age of kindergarten, he prepares to perform professional roles. This process is multi-faceted. The article lists some of them. Recognition of authority and related obedience, self-esteem and belief in its value, consistency of purpose and consistent implementation, planning ability, sustainability of moral norms - what is good and what is bad. Children learn skills in the course of various games, and learn about professional work through observation, talk, media, trips.

Key words: occupation, work, kindergarten, child